

بررسی مدیریت ریسک نقدینگی و اعتباری در پیشگیری از بحران بانکی (مطالعه موردی: بانک شهر)

تاریخ دریافت مقاله: دی ۱۳۹۹

تاریخ پذیرش مقاله: بهمن ۱۳۹۹

لیلا قائمی

نویسنده مسئول:

لیلا قائمی

چکیده

ریسک نقدینگی دارایی، که با نام 'ریسک نقدینگی بازار محصول' هم شناخته می‌شود، زمانی ظاهر می‌شود که معامله با قیمت پیش‌بینی شده قابل انجام نباشد (به دلیل تغییر وضعیت نسبت به زمان معامله عادی) این ریسک در بین گونه‌های دارایی‌ها و در زمان وابسته به شرایط بازار تغییر می‌کند. بعضی دارایی‌ها مانند ارزهای اصلی یا اوراق قرضه، بازارهای عمیقی دارند و در اغلب مواقع به راحتی با نوسان کمی در قیمت، نقد می‌شوند اما این امر در مورد همه دارایی‌ها صادق نیست.

در مورد بانک‌ها، ریسک نقدینگی به دلیل کمبود و عدم اطمینان در میزان نقدینگی بانک ایجاد می‌شود. حالت دیگری که باعث افزایش ریسک نقدینگی می‌شود این است که بازارهایی که منابع بانک در آن‌ها قرار دارد دچار کمبود نقدینگی شوند. ریسک نقدینگی با سایر ریسک‌های مالی مختلط است و به همین دلیل سنجش و کنترل آن با دشواری روبرو است. به این ریسک عموماً با نام ریسک نقدشوندگی یاد می‌گردد؛ و در ادبیات مدیریت مالی هر دو ریسک نقدشوندگی و نقدینگی را liquidity risk می‌نامند.

چرخه مدیریت بحران شامل چهار وضعیت: پیشگیری، آمادگی، پاسخگویی و بازسازی می‌باشد. همچنین بانک‌ها، نهادهای اقتصادی هستند که وظیفه‌هایی چون تجهیز و توزیع اعتبارات، عملیات مالی، خرید و فروش ارز، نقل و انتقال وجوه و ... را بر عهده دارند، بحران بانکی را می‌توان اختلال و بی‌نظمی در نظام بانکی یک کشور دانست که می‌تواند از بانکی به بانک دیگر سرایت نماید و دلیل این سرایت نیز وجود بازار بین بانکی می‌باشد و فرآیندهای بانک در راستای تجهیز و تخصیص منابع به درستی عمل نمی‌کند، در واقع ریسک در ذات فعالیت‌های بانکی نهفته است و عملاً حذف ریسک از عملیات بانکداری غیر ممکن می‌باشد، از این رو تنها راه حل، مدیریت آن می‌باشد.

مدیریت ریسک فرایندی است که هدف آن کاهش امکان آثار زیان آور یک فعالیت از طریق اقدام آگاهانه برای پیش بینی حوادث ناخواسته و برنامه ریزی برای اجتناب از آنها می‌باشد.

البته باید توجه داشت که اغلب ریسک‌ها با هم در ارتباط هستند و بایستی همگی آنها را به صورت هماهنگ و یکپارچه بررسی شوند تا بتوان در جهت کنترل ریسک و پیشگیری از بحران بانکی اقدامات مناسبی انجام داد. مقاله حاضر به بررسی ریسک اعتباری و شرط نقدینگی و نحوه مدیریت آن در پیشگیری از بحران بانکی و به منظور توسعه یک مدل مفهومی از مدیریت ریسک بانکی می‌پردازد، که طی آن ابتدا تعاریف مفهومی و عملیاتی از هر ریسک ارائه و پس از آن عوامل موثر بر ریسک اعتباری و در راستای کنترل و مدیریت این ریسک، توصیه‌هایی صورت می‌پذیرد.

پرسشنامه ریسک اعتباری در بین کارکنان شعب، روسا، جانشینان و کارکنان اعتباری توزیع و پس از جمع‌آوری با کمک نرم افزار SPSS تحلیل شده است.

کلمات کلیدی: بانک، بحران، ریسک، ریسک نقدینگی، ریسک اعتباری، مدیریت ریسک، پیشگیری.

مقدمه

مدیریت نقدینگی یکی از بزرگ‌ترین چالش‌هایی است که سیستم بانکداری با آن روبرو است. دلیل اصلی این چالش این است که بیشتر منابع بانک‌ها از محل سپرده‌های کوتاه‌مدت تأمین مالی می‌شود. علاوه بر این تسهیلات اعطایی بانک‌ها صرف سرمایه‌گذاری در دارایی‌هایی می‌شود که درجه نقدشوندگی نسبتاً پایینی دارند.

وظیفه اصلی بانک ایجاد توازن بین تعهدات کوتاه مدت مالی و سرمایه‌گذاری‌های بلند مدت است. نگهداری مقادیر ناکافی نقدینگی بانک را با خطر عدم توانایی در ایفای تعهدات و در نتیجه ورشکستگی قرار می‌دهد. نگهداری مقادیر فراوان نقدینگی، نوع خاصی از تخصیص ناکارآمد منابع است که باعث کاهش نرخ سوددهی بانک به سپرده‌های مردم و در نتیجه از دست دادن بازار می‌شود.

مدیریت نقدینگی به معنی توانایی بانک برای ایفای تعهدات مالی خود در طول زمان است. مدیریت نقدینگی در سطوح مختلفی صورت می‌گیرد. اولین نوع مدیریت نقدینگی به صورت روزانه صورت پذیرفته و به صورت متناوب نقدینگی مورد نیاز در روزهای آتی پیش‌بینی می‌شود. دومین نوع مدیریت نقدینگی که مبتنی بر مدیریت جریان نقدینگی است، نقدینگی مورد نیاز را برای فواصل طولانی‌تر شش ماهه تا دو ساله پیش‌بینی می‌کند. سومین نوع مدیریت نقدینگی به بررسی نقدینگی مورد نیاز بانک در شرایط بحرانی می‌پردازد.

بحران بانکی را می‌توان اختلال و بی‌نظمی در نظام بانکی یک کشور دانست که می‌تواند از بانکی به بانک دیگر سرایت نماید و دلیل این سرایت نیز وجود بازار بین بانکی می‌باشد. بحرانهای بانکی در نتیجه عدم مدیریت ریسک‌های مختلف بانکی منجمه ریسک: نقدینگی، اعتباری، عملیاتی، بازار، شهرت، منابع انسانی، قانونی، تمرکز، تطبیق و کفایت سرمایه می‌باشد.

البته باید توجه داشت که اغلب این ریسک‌ها با هم در ارتباط هستند و بایستی همگی آنها را به صورت هماهنگ و یکپارچه بررسی شوند تا بتوان در جهت کنترل ریسک و پیشگیری از بحران بانکی اقدامات مناسبی انجام داد، از این رو سه ریسک نقدینگی، عملیاتی و اعتباری به عنوان ریسک‌های اصلی نام برده شده (تجلی: ۱۳۸۹: ۸۹).

در دو دهه گذشته، در کشورهای صنعتی و همچنین در بازارهای نوظهور، به دفعات شاهد بحران‌های شدید بانکی بوده‌ایم، ارزیابی بحران بر مبنای تولید از دست رفته، نشان می‌دهد که بحران در این کشورها هزینه بسیار زیادی در حد درصدهای دو رقمی از تولید ناخالص داخلی را به دنبال داشته است. به همین دلیل در سال‌های اخیر، تلاش‌های زیادی صورت گرفت تا با شناسایی و بهبود شاخص‌های هشدار دهنده بروز بحران، سیاستگذاران بتوانند با اقدامات اصلاحی زود هنگام، از بروز بحران پیشگیری کنند و یا از شدت آن بکاهند.

بانک‌ها، نهادهای اقتصادی هستند که وظیفه‌هایی چون تجهیز و توزیع اعتبارات، عملیات مالی، خرید و فروش ارز، نقل و انتقال وجوه، وصول مطالبات اسنادی و سودسهم مشتریان، پرداخت به مشتریان، قبول امانات، نگهداری سهام و اوراق بهادار و اشیاء قیمتی را بر عهده دارند (هدایتی و همکاران: ۱۳۸۹، ۳). ریسک نقدینگی تأمین مالی، که ریسک جریان وجه نقد هم نامیده می‌شود، به عدم توانایی در پرداخت تعهدات برمی‌گردد. این موضوع مخصوصاً برای پرتفوهایی که متوازن شده‌اند و متعهد به پرداخت حاشیه سود به طلب‌کاران هستند معضل مهمی است. در واقع اگر ذخیره وجه نقد کافی نباشد، ممکن است در شرایط سقوط ارزش بازار نیاز به پرداخت وجه نقد وجود داشته باشد که منجر به نقد کردن اجباری پرتفو در قیمت پایین می‌شود. این چرخه ضررها که با حاشیه سود تعهدشده شدیدتر می‌شود، گاهی به مارپیچ مرگ تعبیر می‌شود.

ریسک تأمین مالی با برنامه‌ریزی مناسب جریان وجه نقد کنترل می‌شود. محدود کردن شکاف جریان وجه نقد، متنوع کردن و در نظر گرفتن منابع مالی جدیدی برای پر کردن کسری نقدینگی نقش مهمی در کنترل ریسک نقدینگی دارند. فعالیت بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری در حوزه‌های مذکور آنها را در معرض مخاطرات و ریسک‌های خاص اینگونه فعالیت‌ها قرار داده است. بانک‌ها با انواع متنوعی از ریسک‌ها روبرو می‌باشند.

انعطاف مؤسسات مالی به منظور مواجهه موفقیت آمیز با چالش‌ها و تغییرات دنیای فردا، یکی از ضروریات است. مدیریت حرفه‌ای ریسک‌ها، یکی از مهمترین حوزه‌هایی است که مستلزم انطباق مؤسسات مالی با شرایط جدید بوده تا بتواند پیچیدگی روز افزون ناشی از مقررات، مشتریان و فناوری را درک کرده و به طور کارآمد فعالیت کنند. یک مؤسسه بدون چنین تطبیقی به احتمال زیاد با شرایطی روبرو خواهد شد که امکان ادامه فعالیت و در نهایت، ادامه حیاتش مورد تهدید قرار خواهد گرفت (El_kharouf & Magdalena, 1999).

مدیریت ریسک عبارتست از شناسایی، تحلیل، تدبیر و برنامه ریزی مدرن برای مواجه شدن با آثار مطالعه آئین و استقبال از اثرات مثبت آن. فرآیند مدیریت ریسک عبارتست از:

۱. برنامه ریزی مدیریت ریسک،
 ۲. شناسایی ریسک و بررسی کیفی آن،
 ۳. بررسی کمی ریسک،
 ۴. برنامه ریزی واکنشی و کنترل ریسک (جماعت، عسگری: ۱۳۹۰: ۱۱۶).
- همچنین مدیریت ریسک فرآیندی است که هدف آن کاهش امکان آثار زیان آور یک فعالیت از طریق اقدام آگاهانه برای پیش بینی حوادث ناخواسته و برنامه ریزی برای اجتناب از آنها می باشد.
- تحقیق حاضر به مطالعه و بررسی ریسک های نقدینگی، اعتباری، عملیاتی و نحوه مدیریت آن در پیشگیری از بحران بانکی می پردازد.

بحران

در انگلیسی معادل این واژه، کلمه crisis است که از کلمه یونانی krinein به معنی نقطه عطف و اوج یک پدیده مشتق شده است.

- موقعیتی است که افراد، گروه ها و سازمانها با آن روبه رو می شوند و با استفاده از رویه های معمول قادر به مقابله با آن نیستند.
- بحران را نوعی به هم ریختگی و بی سازمانی اجتماعی گویند، مفهوم بحران بیشتر در علوم مدیریت، سیاست، اقتصاد و حوزه های برنامه ریزی برای نام گذاری حوادث و وقایع تاثیر گذار بر جامعه و سازمان به کار برده شده است (عنبری موسی: ۱۳۸۷).

بحران بانکی

بحران بانک را می توان اختلال و بی نظمی در نظام بانکی یک کشور دانست که می تواند از بانکی به بانک دیگر سرایت نماید و دلیل این سرایت نیز وجود بازار بین بانکی می باشد. بحرانهای بانکی در نتیجه عدم مدیریت ریسک های مختلف بانکی منجمله ریسک: نقدینگی، اعتباری، عملیاتی، بازار، شهرت، منابع انسانی، قانونی، تمرکز، تطبیق و کفایت سرمایه می باشد.

البته باید توجه داشت که اغلب این ریسک ها با هم در ارتباط هستند و بایستی همگی آنها را به صورت هماهنگ و یکپارچه بررسی شوند تا بتوان در جهت کنترل ریسک و پیشگیری از بحران بانکی اقدامات مناسبی انجام داد، از این رو سه ریسک نقدینگی، عملیاتی و اعتباری به عنوان ریسک های اصلی نام برده شده (تجلی: ۱۳۸۹: ۸۹).

ریسک

برای درک طبیعت ریسک، ابتدا باید از تعریف آن آغاز کرد. اگر چه تفاوت های فراوانی در چگونگی تعریف ریسک وجود دارد، ولی تعریفی که در ادامه ارائه می شود، به طور مختصر ماهیت آن را نشان می دهد: ریسک یعنی احتمال متحمل شدن زیان (Dorfman, 1997). این تعریف شامل دو جنبه اصلی از ریسک است:

- مقدار زبانی که می تواند ممکن باشد؛
 - عدم اطمینان در رابطه با آن زیان نیز می تواند وجود داشته باشد.
- در اکثر تعاریفی که از ریسک شده است، به صورت روشن به دو جنبه آن یعنی زیان و عدم اطمینان، اشاره شده است. ولی سومین جنبه آن، یعنی انتخاب، معمولاً به صورت ضمنی مورد اشاره قرار می گیرد که منظور از انتخاب، چگونگی توجه نمودن به آن است. این سه شرط پایه های اساسی ریسک و مبنایی برای بررسی عمیق تر آن هستند.
- متخصصان امر سرمایه گذاری نشان داده اند که بازگشت حقیقی نگهداری اوراق بهادار از بازگشت مورد انتظار آنها متفاوت می باشد. روانشناسان (مانند wallach, kogan و slovic, ۱۹۸۷)، اقتصاددانان (مانند knight, ۱۹۲۱) مردم شناسان (مانند Wildavsky, Dougias, ۱۹۸۲) و جامعه شناسان (مانند Heiomer, ۱۹۸۸) نیز نقش ریسک را در زمینه های کاری خود مورد آزمایش و تحلیل قرار داده اند (قراچولوو انجمن آذری، ۱۳۸۷).

ریسک در هر حیطة ای قابلیت مطرح شدن را دارد که یکی از مهمترین این حیطة ها، بانک ها هستند. بانک ها هر روزه در عملیات گوناگون خود با انواع مختلف ریسک روبرو می شوند. لذا دلایل وجود ریسک در بانک ها را با نوع کارکرد آن می توان به راحتی توجیه کرد؛ زیرا بانک ها از یک سو، سرمایه های مردم را که در قبال آن مسئولیت دارند، جمع آوری کرده و از سوی دیگر با استفاده از این سرمایه ها اقدام به انجام عملیات بانکی و فعالیت های اقتصادی می نمایند.

مدیریت ریسک

تعریف مفهومی: مدیریت ریسک فرایندی است که هدف آن کاهش امکان آثار زیان آور یک فعالیت از طریق اقدام آگاهانه برای پیش بینی حوادث ناخواسته و برنامه ریزی برای اجتناب از آنها می باشد.
تعریف عملیاتی: عبارتست از شناسایی، تحلیل، تدبیر و برنامه ریزی مدرن برای مواجه شدن با آثار مطالعه آئین و استقبال از اثرات مثبت آن. فرآیند مدیریت ریسک عبارتست از:

- برنامه ریزی مدیریت ریسک
- شناسایی ریسک و بررسی کیفی آن
- بررسی کمی ریسک
- برنامه ریزی واکنشی و کنترل ریسک (جماعت، عسگری: ۱۳۹۰: ۱۱۶).

ریسک نقدینگی

ریسک نقدینگی عبارتست از عدم آمادگی بانکها برای تأمین تسهیلات اعطایی یا پرداخت به موقع دیون بانکها (سپرده‌ها). هنگامی که یک بانک نقدینگی کافی ندارد، قادر نیست که به سرعت و با هزینه‌ای معقول، وجوه کافی را با افزایش بدهی‌ها یا تبدیل دارایی‌ها به دست بیاورد و این ناتوانایی بر سودآوری بانک تاثیر خواهد گذاشت. در شرایط حاد، عدم نقدینگی کافی ممکن است به ورشکستگی یک بانک بینجامد. این ریسک با سایر ریسک‌های مالی مختلط است و به همین دلیل سنجش و کنترل آن با دشواری روبرو است. (مقاله ریسک نقدینگی، محمد ولی پور پاشاه)

ریسک اعتباری

ریسک اعتباری عبارتست از احتمال تعویق، مشکوک بودن وصول یا عدم وصول اصل و سود تسهیلات بانکی که در قالب تسهیلات به متقاضیان ارائه می گردد. (جماعت، عسگری: ۱۳۹۰: ۱۱۶).

روش تحقیق

روش تحقیق در این پژوهش روش پیمایشی است و از نوع کاربردی می باشد. در این پژوهش چند متغیر بر روی یک گروه اندازه گیری و مطالعه می شود، بنابراین می توان گفت که پژوهش از نوع همبستگی نیز هست. جامعه تحقیق کلیه شعبه های بانک شهر می باشد که با استفاده از فرمول تعیین حجم نمونه ۳۰۰ نفر از روسای شعب، مدیران ستادی و کاربران اعتباری شعب بعنوان حجم نمونه تعیین و برای انتخاب نمونه از روش نمونه برداری تصادفی بدون جایگذاری استفاده شده است.

متغیر مستقل

منظور متغیری است که بر متغیر وابسته تاثیر می گذارد و محقق به دنبال پیدا کردن کیفیت و کمیت تاثیر آن بر متغیر وابسته می باشد. در این تحقیق پیشگیری از بحران بانکی متغیر مستقل می باشد که ما به دنبال عوامل موثر بر آن می باشیم.

متغیر وابسته

منظور متغیری است که در جریان یک تحقیق متأثر از متغیر یا متغیرهای دیگر است. به عبارت دیگر، متغیر یا متغیرهایی که تاثیر سایر متغیرها، بر آنها را مورد بررسی قرار می دهیم را متغیر وابسته می گویند. در این تحقیق متغیر وابسته عبارتند از: ریسک اعتباری، که قبلاً تعریف شده اند. در این مطالعه برای سنجش متغیر وابسته از طیف لیکرت استفاده شده است که این طیف از مجموعه‌ای منظم از گویه ها که به ترتیب خاصی تدوین یافته اند ساخته شده که پاسخ دهنده میزان موافقت خود را با هر یک از سوالات در یک مقیاس، که معمولاً از یک تا پنج درجه بندی شده است

نشان می دهد، سپس پاسخ آزمودنی به هر یک از این گویه ها ارزش گذاری می شود و حاصل جمع این ارزش ها، نمره آزمودنی را در مقیاس نشان می دهد که در این تحقیق به صورت زیر می باشد.

جدول (۱): مقیاس لیکرت

بسیار زیاد	زیاد	متوسط	کم	بسیار کم
1	2	3	4	5

همانگونه که ذکر شد وسیله اندازه گیری در بخش پیمایشی پژوهش حاضر پرسشنامه می باشد و برای این که در تحلیل داده ها اشتباهی رخ ندهد، ذکر گویه ها یا سوال های مرتبط به هر متغیر آمده است.

روایی و پایایی پرسشنامه

روایی: پرسشنامه مورد استفاده در این تحقیق بر اساس ادبیات تحقیق و با استفاده از چند پرسشنامه راجع به یک سری تحقیقات مشابه تنظیم شده که علاوه بر این برای اطمینان از روایی، پرسشنامه به تعدادی از اساتید و متخصصان داده شده و از نظرات آنان استفاده گردیده است. نظر صاحب نظران در خصوص روایی پرسشنامه مثبت بود.

پایایی: در واقع تحقیقی پایا است که اگر ابزار اندازه گیری را در یک فاصله زمانی کوتاه چندین بار و به گروه واحدی از افراد بدهیم، نتایج حاصل نزدیک به هم باشد.

پایایی پرسشنامه به وسیله آزمون آلفای کرونباخ سنجیده شده است. هر قدر این عدد به یک نزدیکتر باشد پرسشنامه از پایایی بیشتری برخوردار می باشد. به منظور احراز پایایی پرسشنامه، ابتدا پرسشنامه در یک مرحله آزمایشی بین ۶۰ نفر از اعضای جامعه توزیع که ضریب آلفای کرونباخ آن برابر ۰/۸۴۱ شد.

در مرحله بعد و پس از جمع آوری داده ها از اعضای نمونه آماری تحقیق (۶۰ نفر) ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شد که نتیجه آزمون، برابر ۰/۸۴۱ می باشد. جدول شماره (۱) مقدار این آزمون را برای هر متغیر به تفکیک نشان می دهد.

طبقه بندی متغیرهای پژوهش

جدول (۲): طبقه بندی متغیرها

متغیر	نوع متغیر	سطوح متغیر
بحران بانکی	مستقل	ریسک اعتباری
ریسک اعتباری	وابسته	۱. تأثیر حجم منابع در اعطای تسهیلات ۲. رشد منابع شعبه در اعطای تسهیلات ۳. دستورالعمل اعطاء تسهیلات ۴. ارزیابی اعطاء تسهیلات از نرم افزار ۵. نظارت مسوولین ستادی ۶. تبانی کارمندان در اعطای تسهیلات ۷. سیستم اعتبار سنجی مشتریان ۸. کنترل مشتریان بد حساب ۹. کنترل مشتریان دارای اقساط معوق ۱۰. پرداخت تسهیلات بر اساس توصیه نامه های شرکت های طرف شهاداری ۱۱. پرداخت تسهیلات بر اساس ارائه طرح های کسب و کار

تجزیه و تحلیل داده ها

تجزیه و تحلیل اطلاعات به عنوان بخشی از فرآیند روش تحقیق علمی یکی از پایه های اصلی مطالعه و بررسی است. به عبارتی دیگر در این بخش پژوهشگر برای پاسخگویی به مسأله تدوین شده و یا تصمیم گیری در مورد تأیید یا رد فرضیه یا فرضیه هایی که برای تحقیق در نظر گرفته است از روش های مختلف تجزیه و تحلیل استفاده می کند. لذا ذکر این نکته مهم است که تجزیه و تحلیل داده های به دست آمده به تنهایی برای یافتن پرسش های پژوهشی کافی نیست، تفسیر و تعبیر این داده ها نیز لازم است. در این پژوهش پرسشنامه مربوط به شناسایی عوامل مؤثر بر مدیریت ریسک اعتباری در پیشگیری از بحران بانکی در بانک شهر مورد استفاده قرار گرفته است. در این فصل تجزیه و تحلیل داده ها در سه بخش انجام شده است.

بخش اول: آمار توصیفی داده های جمع آوری شده.

بخش دوم: آمار تحلیلی، تحلیل داده ها بر مبنای آمار استنباطی.

بخش سوم: بررسی نتایج آزمون سؤال های تحقیق مربوط به ریسک اعتباری می باشد.

جدول (۳): توزیع فراوانی گروه سنی

سن	۲۵ سال و کمتر	۲۶-۳۰	۳۱-۴۰	۴۱-۵۰	بالای ۵۰ سال
تعداد	۵	۹۰	۹۵	۵۶	۳۲
درصد	٪۲	٪۳۲	٪۳۴	٪۲۰	٪۱۲

جدول (۴): توزیع فراوانی جنسیت

جنسیت	زن	مرد
تعداد	۹۰	۱۸۸
درصد	٪۳۳	٪۶۷

جدول (۵): توزیع فراوانی تحصیلات

تحصیلات	فوق دیپلم	لیسانس	فوق لیسانس	دکتر
تعداد	۶۹	۱۶۰	۴۷	۴
درصد	٪۲۴	۵۸%	۱۷%	٪۱

جدول (۶): توزیع فراوانی سابقه کار کارکنان

سابقه کاری	کمتر از ۵ سال	۵-۱۰ سال	۱۰-۲۰ سال	۲۰ سال به بالا
تعداد کارمندان	۸۳	۱۲۲	۱۵	۵۸
درصد	٪۳۰	٪۴۴	٪۵	٪۲۱

بررسی نرمال بودن توزیع نمرات متغیرهای مؤثر بر ریسک نقدینگی برای پیشگیری از بحران بانکی برای بررسی نرمال بودن توزیع نمرات متغیرهای مؤثر بر پیشگیری از بحران بانکی از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف استفاده کرده ایم. فرض صفر در این آزمون نرمال بودن توزیع متغیر است. اگر سطح معنی داری آزمون کمتر از ۰/۰۵ باشد فرض صفر رد شده و نتیجه می گیریم که توزیع متغیر مورد نظر نرمال نمی باشد. سطح معنی داری آزمون در تمام متغیرها بزرگتر از ۰/۰۵ است. در نتیجه تمام متغیرهای مؤثر بر پیشگیری از بحران بانکی دارای توزیع نرمال می باشند.

جدول (۷): نتایج آزمون کولموگروف - اسمیرنوف برای بررسی نرمال بودن متغیرها

متغیر	تعداد	آماره Z	سطح معنی داری
ریسک اعتباری	۲۷۸	۰.۸۸۴	۰.۴۷۴

فرضیه: مدیریت ریسک نقدینگی بر پیشگیری از بحران بانکی تأثیر گذار است.

برای آزمون این فرضیه از آزمون t یک نمونه‌ای استفاده می‌کنیم.

فرض صفر: میانگین متغیر کوچکتر یا برابر ۳ (حد متوسط) است.

فرض مقابل: میانگین متغیر بیشتر از ۳ (حد متوسط) است.

توزیع داده‌ها بین ۱ تا ۵ می‌باشد و حد وسط آن برابر ۳ می‌باشد. بنابراین مقدار آزمون را برابر ۳ می‌گیریم. اگر میانگین متغیر بیشتر از ۳ باشد نشان دهنده تأثیر زیاد، اگر کمتر از ۳ باشد نشانه تأثیر کم و اگر برابر ۳ باشد نشان دهنده تأثیر متوسط می‌باشد. اگر سطح معنی داری آزمون کمتر از ۰/۰۵ باشد فرض صفر رد خواهد شد. با توجه به مقادیر به دست آمده از پرسشنامه‌ها، میانگین پاسخهای کارکنان به پرسشهای مربوط به فرضیه دوم برابر ۳/۶۲ و سطح معنی داری آزمون برابر ۰/۰۰۰ است. چون سطح معنی داری آزمون کمتر از ۰/۰۵ است فرض صفر رد می‌شود. در نتیجه ریسک اعتباری در پیشگیری از بحران بانکی تأثیر معنی داری دارد.

جدول (۸): نتایج آزمون t تک نمونه‌ای برای بررسی تأثیر ریسک نقدینگی در پیشگیری از بحران بانکی

متغیر	تعداد	میانگین	انحراف معیار	مقدار آزمون = ۳		
				t	درجه آزادی	میانگین اختلاف متغیر با مقدار آزمون
ریسک نقدینگی	۲۷۸	۳.۶۲	۰.۳۹	۱۳.۸۱۰	۷۵	۰.۶۲

یافته ها

با آزمون فرضیه ساخته شده بر اساس سؤالهای تحقیق نتیجه گرفته می‌شود که مدیریت ریسک اعتباری در پیشگیری از بحران بانکی تأثیرگذار بوده و می‌توان با توجه به مؤلفه‌های مورد آزمون در مورد هر عامل، همه موارد بررسی را به عنوان عوامل مؤثر بر پیشگیری از بحران بانکی شناسایی نمود.

با بررسی تاثیر عوامل مؤثر بر ریسک اعتباری، نتیجه گرفته می‌شود که به ترتیب: عدم سیستم اعتبارسنجی مشتریان، عدم وجود نرم افزار جهت کنترل مشتریان بد حساب، پرداخت تسهیلات بر اساس توصیه نامه، عدم وابستگی تسهیلات اعطایی به حجم و رشد منابع بیشترین تاثیر را بر ریسک اعتباری داشته و از جمله مواردی است که بازگشت اقساط تسهیلات اعطایی را با مشکل مواجه می‌نماید، همچنین نظارت مسئولین ستادی، عدم امکان تیبانی کارکنان در اعطاء تسهیلات، مناسب بودن دستورالعمل اعطاء تسهیلات از جمله موارد مؤثر بر کنترل ریسک اعتباری می‌باشد.

نتیجه گیری

ریسک نقدینگی دارایی، که با نام 'ریسک نقدینگی بازار محصول' هم شناخته می‌شود، زمانی ظاهر می‌شود که معامله با قیمت پیش‌بینی شده قابل انجام نباشد (به دلیل تغییر وضعیت نسبت به زمان معامله عادی) این ریسک در بین گونه‌های دارایی‌ها و در زمان وابسته به شرایط بازار تغییر می‌کند. بعضی دارایی‌ها مانند ارزهای اصلی یا اوراق قرضه، بازارهای عمیقی دارند و در اغلب مواقع به راحتی با نوسان کمی در قیمت، نقد می‌شوند اما این امر در مورد همه دارایی‌ها صادق نیست.

در مورد بانک‌ها، ریسک نقدینگی به دلیل کمبود و عدم اطمینان در میزان نقدینگی بانک ایجاد می‌شود. حالت دیگری که باعث افزایش ریسک نقدینگی می‌شود این است که بازارهایی که منابع بانک در آن‌ها قرار دارد دچار کمبود نقدینگی شوند. ریسک نقدینگی با سایر ریسک‌های مالی مختلط است و به همین دلیل سنجش و کنترل آن با دشواری روبرو

است. به این ریسک عموماً با نام ریسک نقدشوندگی یاد می‌گردد؛ و در ادبیات مدیریت مالی هر دو ریسک نقدشوندگی و نقدینگی را *liquidity risk* می‌نامند.

چرخه مدیریت بحران شامل چهار وضعیت: پیشگیری، آمادگی، پاسخگویی و بازسازی می‌باشد، همچنین بانک‌ها، نهادهای اقتصادی هستند که وظیفه‌هایی چون تجهیز و توزیع اعتبارات، عملیات مالی، خرید و فروش ارز، نقل و انتقال وجوه و ... را بر عهده دارند، بحران بانکی را می‌توان اختلال و بی‌نظمی در نظام بانکی یک کشور دانست که می‌تواند از بانکی به بانک دیگر سرایت نماید و دلیل این سرایت نیز وجود بازار بین بانکی می‌باشد و فرآیندهای بانک در راستای تجهیز و تخصیص منابع به درستی عمل نمی‌کند، در واقع ریسک در ذات فعالیت‌های بانکی نهفته است و عملاً "حذف ریسک از عملیات بانکداری غیر ممکن می‌باشد، از این رو تنها راه حل، مدیریت آن می‌باشد.

مدیریت ریسک فرایندی است که هدف آن کاهش امکان آثار زیان آور یک فعالیت از طریق اقدام آگاهانه برای پیش‌بینی حوادث ناخواسته و برنامه‌ریزی برای اجتناب از آنها می‌باشد.

البته باید توجه داشت که اغلب ریسک‌ها با هم در ارتباط هستند و بایستی همگی آنها را به صورت هماهنگ و یکپارچه بررسی شوند تا بتوان در جهت کنترل ریسک و پیشگیری از بحران بانکی اقدامات مناسبی انجام داد.

مقاله حاضر به بررسی ریسک اعتباری و شریط نقدینگی و نحوه مدیریت آن در پیشگیری از بحران بانکی و به منظور توسعه یک مدل مفهومی از مدیریت ریسک بانکی می‌پردازد، که طی آن ابتدا تعاریف مفهومی و عملیاتی از هر ریسک ارائه و پس از آن عوامل موثر بر ریسک اعتباری و در راستای کنترل و مدیریت این ریسک، توصیه‌هایی صورت می‌پذیرد.

پرسشنامه ریسک اعتباری در بین کارکنان شعب، روسا، جانشینان و کارکنان اعتباری توزیع و پس از جمع‌آوری با کمک نرم افزار SPSS تحلیل شده است.

پیشنهادهاد

پیشنهادهاد تحقیق در دو بخش ارائه می‌شود بخش اول شامل پیشنهادهاد مربوط به بهبود فرآیند مدیریت ریسک عملیاتی در نظام بانکداری و در بخش دوم نیز پیشنهادهاد برای علاقه‌مندان به موضوع ارائه می‌گردد.

با توجه به مصوبات بازل ۲ و ابلاغیه‌های بانک مرکزی، صرفاً پیشنهاد ایجاد ساختار مدیریت ریسک در بانک‌ها مطرح شده و هیچگونه الزام و تکلیف قانونی برای بانک‌ها ایجاد نشده است، لذا پیشنهاد می‌گردد بانک مرکزی به کلیه بانک‌ها تکلیف نمایند، ساختار و سازمان مدیریت ریسک را دو سطح عالی و عملیاتی را در سازمان بانک‌ها طراحی نمایند که وظیفه مدیریت ریسک عالی سیاستگذاری و اجرای نظرات کارشناس سطح عملیاتی باشد و سطح عملیاتی متشکل از کارشناسان: حسابرسی، مالی، بانکی، آمار و اقتصادی که ضمن محاسبه مستمر کلیه ریسک‌ها به صورت سیستمی، نتایج آن را جهت اجرا به مدیران عالی ارسال نمایند.

با توجه به نتایج تحقیق پیشنهاد می‌شود: مکان شعب بر اساس سیستم‌های مکان‌یابی و با لحاظ شاخص‌هایی از قبیل: پراکندگی شعب دیگر بانک‌ها، پراکندگی جمعیت، تجاری بودن منطقه و... انتخاب نمایند همچنین آموزش‌های مشتری‌مداری و سیستم‌های خدمات بانکی از قبیل: عابر بانک، تلفن بانک، اینترنت بانک و ... بر نقدینگی شعب موثر بوده.

حسب بررسی بعمل آمده، عوامل موثر بر نقدینگی شعب به سه دسته تقسیم می‌شود:

الف) عوامل بیرونی: این عوامل نه تنها تحت کنترل بانک نبوده بلکه بر فعالیت بانک‌ها نیز اثر گذاشته مثل: نرخ سود بانکی، سیاست‌های بانک مرکزی، عدم تناسب بین نرخ تورم و نرخ سود سپرده‌ها که بانک‌ها با مطالعه و مذاکره این قبیل موارد، صرفاً می‌بایستی آنها را رسد کرده و متناسب با مسائل درونی خود، در برخورد و مواجهه با آنها درست عمل نموده تا در صورت تهدید بودن، موضوعات مذکور آسیب‌زایی به بانک نزنند.

ب) عوامل درونی: این عوامل تحت کنترل بانک بوده و در صورت مدیریت صحیح موجبات کنترل ریسک اعتباری و عدم کنترل آن موجبات بروز ریسک اعتباری را فراهم می‌نماید که مهمترین آنها عبارتند: عدم نظارت ستادی، فساد اداری (تبانی) کارکنان در اعطاء تسهیلات خارج از مقررات، عدم سیستم اعتبار سنجی، عدم توجه به طرح‌های توجیهی و ...

با توجه به اینکه عمدتاً بانک‌ها عهده‌دار دو وظیفه اصلی می‌باشند عبارتند: تجهیز منابع و تخصیص منابع و لزوماً می‌بایستی که تخصیص منابع تابعی از تجهیز منابع باشد این نیز با استفاده از تکنیک‌های پژوهش عملیاتی مقدار مصرف تعیین می‌گردد، لذا با استناد به نتایج تحقیق پیشنهاد می‌گردد: هر ساله کمیته اعتباری نسبت مصارف به منابع راتعیین و شعب را مکلف به رعایت نسبت‌های تعیین شده نمایند و ضمن اجتناب از سیاست‌های سخت‌گیرانه در خصوص اعطا

تسهیلات به بنگاه ها، کارخانجات و مردم نسبت به نصب سیستم های اعتبار سنجی مشتریان و اصلاح دستورالعمل تسهیلات در خصوص اخذ وثائق ملکی اقدام نمایند.

در سطح دسترسی به سیستم پیشنهاد می شود تقسیم وظایف در مراحل انجام فرآیندهای بانکداری به دقت و با منطق پیشگیرانه صورت گیرد. کلیه تغییرات در محدوده های دسترسی ثبت و ضبط شود و هرگونه تغییر در این محدوده ها باید مستلزم تأیید مدیریت ارشد بانک، واحدهای کنترلی و نظارت و بازرسی بانک باشد. همچنین فعالیت کارکنان هم به صورت محسوس و منظم و هم به صورت نامحسوس و تصادفی کنترل شود. چرخش شغلی و جابجایی کارکنان نیز از دیگر سیاست های کنترلی است که می تواند در کاهش زبان های عملیاتی ناشی از کارکنان مؤثر باشد؛ هرچند که مؤسسات مالی به دلیل نیاز به تخصص بالا برای احراز پست های مرتبط با فعالیت های بانکداری نسبت به این امر تمایلی نشان نمی دهند، اما می توان با ارائه آموزش های مستمر به کارکنان و برنامه ریزی شغلی این مشکل را برطرف نمود.

منابع و مراجع

۱. پژوهشکده پولی و بانکی، "بانکداری الکترونیک و راهبردهای آن در ایران" زمستان ۷۸.
۲. آذر، عادل و مومنی منصور، (۱۳۸۰)، "آمار و کاربرد آن در مدیریت"، جلد دوم، چاپ پنجم، تهران سمت.
۳. تقی زاده، ه تار، غ. "الگوی گرافیکی روش تحقیق در علوم انسانی"، انتشارات حفیظ، ۱۳۸۶، چاپ اول.
۴. اداره مطالعات و مقررات بانکی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۳)، "اقدامات مؤثر برای مدیریت و نظارت بر ریسک عملیاتی" از انتشارات کمیته بال، فوریه ۲۰۰۳، مترجم عبدالمهدی ارجمند نژاد.
۵. غضنفری، م، صانعی آرابی، م، (۱۳۹۰)، بررسی مفهوم ریسک و انواع آن (باتکیه به اهمیت مدیریت ریسک در حوزه عملیات مالی، مجله مدیریت، شماره ۱۰۲، صص ۲۹-۳۵).
۶. پژوهشکده پولی و بانکی، "بانکداری الکترونیک و نیازهای اجرایی آن در مقایسه تطبیقی هزینه های عملیاتی خدمات مختلف بانکی"، بهار ۸۴.
۷. طریق الله، خ، حبیب، الف (۱۳۸۷)، "مدیریت ریسک"، مترجم. بیوکی، م، انتشارات امام صادق.
۸. بختیاری، ح، (۱۳۸۵)، روش های موثر در مدیریت نقدینگی بانک ها، مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی؛ شماره ۳۴، صص ۸۶-۹۴.
۹. دمقی، ح، (۱۳۸۹)، بررسی علل و بروز بحران های مالی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه سمنان، دانشکده اقتصاد.
۱۰. داوری م؛ پهلوانی قمی، م، (۱۳۸۸)، مدیریت ریسک عملیاتی در بانک های تجاری پژوهشنامه اقتصادی، شماره ششم، صص ۱۵-۳۰.
۱۱. خاکی، غ. (۱۳۸۲)، "روش تحقیق با رویکردی به پایان نامه نویسی"، انتشارات بازتاب.
۱۲. در گریگوریان، س، پایان نامه کارشناسی ارشد، "طراحی مدل اندازه گیری ریسک نقدینگی برای نظام بانکداری خصوصی ایران (مورد بانک سامان)"، دانشگاه تهران، شهریور ۸۳.
۱۳. جماعت، ع؛ عسگری، ف، (۱۳۸۹)، مدیریت ریسک اعتباری در سیستم بانکی با رویکرد داده کاوی، فصلنامه مطالعات کمی در مدیریت صص ۱۱۶-۱۲۶.
۱۴. سرمد، ز. بازرگان، ع. حجازی، الف (۱۳۸۳). "روش های تحقیق در علوم رفتاری"، چاپ دهم، نشر آگه.
۱۵. شربت الف، عرفانیان، الف، "مطالعه تطبیقی و اجرای مدل های اندازه گیری ریسک عملیاتی مصوب کمیته بال در بانک صنعت و معدن"، فصلنامه علمی پژوهشی شریف، دانشکده اقتصاد و مدیریت دانشگاه صنعتی شریف، تابستان ۸۵، شماره ۳۴، صص ۵۹-۶۸.
۱۶. قراچورلو، ن. آذری، الف "مدیریت ریسک تکنیک ها و روش های کاربردی"، انتشارات مهر ایمان، ۱۳۸۷، چاپ اول.
۱۷. کشه فراهانی، س، پایان نامه کارشناسی ارشد، "بررسی و ارزیابی رویکردهای انتقال از بانکداری سنتی به بانکداری الکترونیکی در ایران و ارائه یک رویکرد مناسب مطالعه موردی بانک پارسیان"، دانشگاه تهران، مهرماه ۱۳۸۶.
۱۸. موبدشاهی، آ، (۱۳۷۳)، نحوه تخصیص منابع بانکی و عوامل موثر بر آن، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده علوم اقتصادی.

۱۹. ضیایی، م، (۱۳۸۰)، تعیین سیاست بهینه تخصیص منابع در شرایط بحران. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، دانشکده فنی. ۲۱.
۲۰. کریمی، ز، پایان نامه کارشناسی ارشد، "ارائه مدل مفهومی ارزیابی ریسک امنیت اطلاعات (مورد بانک سپه)"، دانشگاه الزهراء، تابستان ۱۳۸۵.
۲۱. بقایی، ع؛ موسوی، م؛ وثوق، ج، (۱۳۸۸) ، استراتژی مالی مناسب برای مدیریت ریسک کل هنگام بروز اقتصادی، اندیشه مدیریت، سال سوم، صص ۱۲۹-۱۴۸.
22. Basel Committee, (2003), "Risk management for Electronic Banking" available at: <http://www.bis.org>.
23. Aghaunor, L. and Fothoh, X., "Factors effecting Ecommerce adoption in Nigerian Banks", journal of internet Banking and commerce, 2006.
24. Coummins, J. David, Christopher, M. Lewis, Wei, Ran, (2006), "Market value impact of operational loss events for US banks and insurers", Journal of banking and finance. mpress, doi. 10.101.
25. Basel Committee. (1998)."Risk Management for Electronic Banking and electronic money activities: <http://www.bis.org>.
26. Chang, 1- Chiu, Twang, Hsing- Ginn, (2007): an empirical study of factors affecting internet security for financial industry in Taiwan" Telemetrics and informatics, No 25, pp.343- 364.
27. Ayady, A., "Technological and organizational precondition to internet Banking in implementation: case of Tunisian Bank", journal of internet Banking and commerce, vol . 11, No. 1, April (2006). Basel Committee, (2000), "Electronic Banking Group Initiatives and white paper" available at: <http://www.bis.org>
- 28- Bogdan Pilawski, "E- commerce Barriers and limitations," 2003, available at: <http://www.arrayaden.com/commerce/jibc>
- 29- Central bank, (2002), "Guidelines for Electronic Banking," available at <http://www.centralbank.org.bb/financial>
- 30- Cheng M. y and Ong, H (2003), success factors in e-channels: the Malaysian Banking scenario, international journal of bank Marketing. PP 369- 377.
- 31- Dorfman, Mark S. (1997), introduction to Risk management and insurance (6thed.), prentice Hall.
- 32- El-Kharouf ,Farouk and Magdalena, Maria (1999) ,"Basic Element of an integrated Risk management system", The Arab Bank Review, vol. 1, No. 1 October 1999.
- 33- Embrechts, paul, (2006), "Quantities model for operational Risk Extreme, dependence and aggregation", journal of Banking Finance, vol. 30. October 2006, pp, 2635-2658.
- 34- Furst, Karen. (2000). "Internet Banking Developments and prospects", Economic and Analysis working paper 2000. p. 9.
- 35- Essinger, James, (1999), "The virtual Banking Revolution," Thomson, Business press.
- 36- L king, Jack. (2001), "operational Risk Measurement and Modeling" USA: John Wiley sonsltd.

- 37- Kross, Wilhem, (2005), Risk management challenge e and opportunity, Germany: Springer Berlin Heidelberg.
- 38- Watangase, Tarisa, (2005), "supervisory in an it environment" Bis Review, NO 75, Available at: <http://www.bis.org/review/r.50519c.pdf>.
- 39- Ming, L. "internet Banking strategic responses to accessing of WTO by Chinese Banks", industrial management & Data systems, vol. 105, No. 4. 2005, pp. 422-442.
- 40- Shen. W. Z, (1999), Attack and protection with Hacker Communication of information security, pp 86-96.
- 41- Wahlstrom, Gunnar. (2006). "Worrying but accepting new measurements: the case of Swedish bankers and operational risk". Available at: <http://www.elsevier.com/locate/cpa>
- 42-Tan, M. and Teo, T.S.H. (2000),"Factor influencing the adoption of internet banking "journal of the Association for information systems, vol. 1. No. 5, pp 1-44 available at:jain.isworld.org/article/1-5/article.pdf.
- 43- Pennathur, Anita k, (2001), "e- Risk management for Bank in the Age of the internet". Journal of Banking and finance, No 25, pp 2103-2123.
- 44- Sokolov, Dimitri, (2008). "E-Banking: Risk management practices of Estonian Banks" TUTWPG NO 156 PP 1-34.